

CSONTVÁRY KOSZTKA TIVADAR

ÖNÉLETRAJZ

(részlet)

Napút

Szigethy Gábor előszava

Bandukol egy magyar festő a sivatagban.

Kosztka Mihály Tivadar (született 1853. július 5-én, Kis-Szebenben, anyja neve Hajczelmajer Franciska) huszonhét éves korában Iglón patikus. Dolgos, szorgalmas, csendes ember. Különc, de nem feltűnően. Egy meleg nyári délután a patika ajtaja előtt ült, pihent, s ki tudja, miért, egy vénycédula hátára lerajzolta az árnyékban „bubiskoló” ökrös szekeret. A rajz megtetszett principálisának, s talán jókedvében, talán kicsit gúnyolódva azt mondta a segédnek: hisz maga festőnek született!

Meleg volt. S amíg Kosztka Mihály Tivadar első rajzában gyönyörködött, feje fölött hangot hallott: Te leszel a világ legnagyobb *napút* festője, nagyobb Raffaelnél.

Lehet, hogy elbóbiskolt.

Ettől a pillanattól kezdve készül feladatára: Levelet ír Kelety Gusztáv tanárnak; a levél hangja udvarias, tisztelettudó, eltökélt. Festőnek készül, tanácsot kér. Tekintettel arra, hogy az olajfesték használatáról csupán a *mázolás* szintjén vannak ismeretei, kéri a tudós tanárt, segítse tanácsaival, s küldjön számára ecseteket, festékeket. Mellékeli egyetlen rajzát. Bizonyíték elhivatottságáról.

Terve: hatalmas méretű olajfestményen megörökíteni a Kárpátok hóban-napfényben szikrázó vonulatait. Egyelőre *elméjében* festi a képet.

Kelety Gusztáv elolvasta a levelet. Megnézte a rajzot. És udvarias levélben azt válaszolta a lelkes ifjú embernek, hogy műve tizenévesek rajzaira emlékeztet, de ha tanulni akar, forduljon a helybeli rajztanárhoz.

Írhatta volna: kedves uram, ön örült, maradjon a kaptafánál.

Huszonhét éves vidéki patikussegéd egy délután elhatározza, hogy ő lesz a világ legnagyobb festője,

ebben égi jel megerősíti, festéket, ecsetet kér, mellékesen tájékozódik, miképpen kell olajfestményt készíteni, s egyidejűleg bejelenti, hogy nagyméretű olajfestmény megalkotására készül. Ki ez a bolond?

(Huszonöt év múlva, 1905 szeptemberében az Iparcsarnokban a néhány érdeklődő megtekinthette „Csontváry” tárlatán a kiállított hatalmas festményt: *A Nagy Tarpatak a Tátrában*. Mérete 230 x 520 cm).

Kelety Gusztáv 1880. december 2-án egy félnótás vidéki ember levelét olvasta, akiről aligha feltételezte, hogy festő lesz valaha. Valószínűleg sajnálta a patikussegédet: megsejtette a lángot, amely belülről égeti az ismeretlen fiatalembert. Lehet, úgy gondolta, ha udvariasan válaszol, hamarabb lerázza a segítségért erőszakoskodó önjelölt óriást.

Tizenöt év csend. Kosztka Mihály Tivadar titkát magába rejti. Rómába utazik, tájékozódik, a Vatikánban megnézi Raffaello képeit, s úgy gondolja, képes ezeknél különbet festeni. Elhatározza: húsz év tanulás és készület kell a nagy mű megalkotásához. Tíz év kemény munkájával felvirágoztatja gácsi gyógyszerárát, anyagilag független lesz, s 1894-től a festészetnek, feladatának szenteli életét. Nem tudjuk, mit gondoltak a derék gácsi polgárok, amikor józan életű, csendes patikusuk odahagyta gondtalan életét, s nekivágott a nagyvilágnak. Bizonyára azt suttogták maguk között: a patikus megőrült.

Negyvenéves elmúlt Kosztka Mihály Tivadar okleveles gyógyszerész, amikor elindul meghódítani a mindenséget. Tanul. A kötelezőből keveset, a lényegest hamar. München, Karlsruhe, Párizs. Itália. És újra és újra a Kárpátok bérceihez zarándokol, keresi a nagy motívumot.

Fin de siècle: az utolsó boldog békeévek. Alacsonyan füstöl a nap Európa egén. Kosztka Mihály Tivadar saját naprendszerében száguldozik: Szicília, Athén, Jajce, Trau, Szigetvár, Hortobágy, a Kárpátok; és Amszterdam, Brüsszel, London, Párizs, Madrid, Hispánia – Gibraltárig. Tengerre száll; s amikor a roppant hajót égre dobáló viharban a rémült utasok életben maradásukért fohászkodnak, és kezüket tördelve bolyonganak a fedélzeten, Tivadar, a festő – hátára kötözött festőládájával – kabinjába tér, ágyára fekszik, s mélyen, nyugodtan alszik: Isten nagy feladatra jelölte őt ki, halandó lelke nem pusztulhat a viharos tengeren, a kiválasztottnak nem hullik így le csillaga. Alszik: festményeiről álmodik.

És megérkezik Betlehembe; Jeruzsálem Panaszfalát, Baalbek romjait, az Olajfák hegyének ciprusait csodálja, bámulja a cédrusokat.

Hatezer év sűrűsödik a tekintetében.

Fest, dolgozik. Hagymán, szilván él. Ötven kiló.

Megtalálta a *napút* színeket: világító sárgát, lángoló pirosat, fájdalmas rózsaszínt, borzongató kéket. Csontváry Kosztka Tivadar birodalmában tombol a napfény. Taormina romjain lángol-világít az ég a lemenő napfény sugaraitól. Baalbek Naptemplomának hat hatalmas oszlopa napként ragyog.

A cédrusok mögött már szürkül az ég, csak itt-ott csillan napfény, fogyatkozik, rozsdásodik a világító sárga szín.

Utolsó festménye a *Tengerparti sétalovaglás*. Zöldben-kékben lebeg a tenger, az ég, némán vonulnak fekete, fehér, barna lovasok. Hegygerincen a végleg lehanyatló nap elhaló vörös fénye.

Consummatum est. Az életmű beteljesedett.

Csontváry úgy érezte, meghódította a mindenséget. Most birtokba akarta venni. És földre teperte őt a mindennapok józansága.

Eddig másképpen látta a tájat, lenyugvó nap rőtörös szikrázását az ég alján, Taormina romos boltíveinek távlatát, Hortobágy hídján a lovak száguldását, Panaszfal előtt jajongó emberek riadt szembogarát, a *látlatot*, mint illet és szokásban volt látni akkoriban. Festményei előtt állva mosolyogtak, kacarásztak az emberek.

Csontváry magára marad „ebben a gyorsan élő, villannyal kormányozható világban, ahol ma már nem a sejtelen és a reményre épített harmincévi várakozás az uralkodó irányító erő, hanem azonnal a tudás”. Eddig sejtelmei, reményei: a munka vezérelték. De a világ nem kíváncsi hódítására, Napút birodalomra, a csodára. A józanok nem bocsátják meg, ha valaki másképpen tud és mer látni, mint illik s szokás.

Csontváry evilági eszközhöz nyúl, hogy megvédje életművét. Leteszi az ecsetet, tollat ragad.

Levelet ír Koronghy Lippich Elek méltóságos úrnak, pénzügyi elgondolásait fejtegeti, javasolja: hozzák létre a zseniális egyének menhelyét: „mert közepes erőkre fecséreltük a pénzt és az időt”. Veszélyes mondat. Senki nem óhajtja magát közepes erőnek tudni, ráadásul ingyenélőnek. Mert sokan vannak: „Fejlődésből építjük a palota sorokat, s humánus gyöngédségből túrjuk a poloskákat.”

Kitört a háború. A józan világ örülete. Ki figyelt Csontváry jajszavára? A képei előtt mosolyogtak s nevettek az örült apostol szózatán: „Gondolkozzunk fölötte mivel tartozunk a világ Teremtőjének azért,

hogy itt vagyunk, mivel tartozunk Európának azért, hogy idejöttünk, s mivel tartozunk az emberi fejlődésnek azért, hogy itt maradjunk!”

Gondolkoztunk?

Csontváry meghódította Napút birodalmát, elveszítette az életet. Napút birodalomból nincs visszatérés. Csontváry megpróbál még egyszer a földi létbe visszatérni: önéletrajzot ír.

Hatvanéves elmúlt, harminc év szakadatlan munka a batyuján, barangolt Európában, Afrikában, Ázsiában, étlen-szomjan festett, álmodott. Hátán a festőládája: belülről perzselő magány. És most nincs ember, aki értené, miért indult el a megsejtett birodalomba; keresztülverekedte magát a sivatagon, túlélte a tenger háborgását, nem riadt vissza semmi földi viszonytagságtól, megteremtette Napút boldog birodalmát: Tarajkát, Taorminát, Baalbeket. És egyedül didereg napfényországban.

Már nincs sok idő. Emberi életet álmodik magának, eszébe jut gyerekkora, s most még egyszer, utoljára, búcsúzóul, vigaszul, maga mögött felejtve a sivatagot, visszaérkezik gyerekkorába. Megelevenedik a múlt. Amikor a kis-szebeni piacon ő volt a fiúk vezére, verekedtek, játszottak, kicsúfolták a rongyos vándort, vadászni jártak, titkos álmaikat cserélgették. Nem az eltűnt időt siratja. Az elveszített életet álmodja megtörténtnek. A valamikori barátságos kis-szebeni napokat, a füstös múlt ízeit, amikor hitte, lesz boldog földi élete. Látja az üstököst, amely gyermekkorán egén világított. S ahogy lassan visszahull a múltba, éjfeketévé kormozódik körülötte a jelen. Még elmeséli csodálatos vállalkozásának történetét, még megmutatja, merre vezet ösvény Napút birodalomba, még elbúcsúzik azoktól, akiket szeretett.

Elbúcsúzik az emberi élettől, amit földi létében nem volt ideje megismerni.

És eltemetkezik a jövőbe. Ott vár valamennyiünkre.

Az előszót és a jegyzeteket írta, és a sorozatot szerkesztette Szigethy Gábor
Budapest : Neumann Kht., 2003

Forrás: <http://mek.oszk.hu/05800/05889/html/gmcsontvary0001.html>